

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen. 2007. Brutergebnisse des Wanderfalken in Nordrhein-Westfalen im Jahre 2006. Jahresbericht 2006: 3-4.

In 2006 werden 82 territoriumhoudende paren Slechtvalk gevonden (tegen 75 in 2005), daarvan gingen er uiteindelijk 73 tot eileg over (65 succesvol). Dichtheidsafhankelijke reproductie begint zich hier al af te tekenen: de 82 paren brachten in totaal maar 2 jongen meer groot dan de 75 in 2005 (resp. 113 en 111). De verdeling van de broedselgrootte was als volgt: 11x 1, 19x 2, 21x 3 en 14x 4 jongen.

Bedrosian B.E. & St.Pierre A.M. 2007. Frequency of injuries in three raptor species wintering in Northeastern Arkansas. Wilson Journal of Ornithology 119: 296-298.

Van wild gevangen Roodstaartbuizerds (n=86), Amerikaanse Torenvalken (n=7) en Cooper's Haviken (n=5) hadden resp. 8, 1 en 1 exemplaren (al dan niet genezen) verwondingen. Dat varieerde van bumblefoot tot het ontbreken van teen of poot, gebroken nagel, geheelde vleugelfractuur en oogverwonding. Kennelijk zijn roofvogels soms in staat te overleven met een verwonding. Deze studie is gebaseerd op toevallig aangetroffen verwondingen bij gevangen roofvogels. Hoe staat dat met de vangers van Nederlandse roofvogels: kunnen zij daar ook een uitspraak over doen?

Bigorne L. 2006. Kleptoparasitisme du Faucon hobereau et du Busard Saint-Martin en Seine-Maritime. Ornithos 13: 385-387.

Beschrijft gevallen van kleptoparasitisme in cultuurland ten noorden van Seine-Maritime, door Blauwe Kiekendief, Sperwer en Boomvalk. Vooral Boomvalk die andere roofvogels prooi trachtte af te troggelen, eenmaal echter Boomvalk die een jagende Blauwe Kiek volgde en probeerde opgejaagde kneuen te vangen. Suggereert, maar geeft daarvoor onvoldoende evidentie, dat prooi afpakken vooral optreedt bij muizenschaarste (kiekendieven, 2003, 2004 en 2006) of periodes met slecht weer (Boomvalk) (366 rue du Haut de Fresles, 76270 Fresles, France).

Bildstein K.L. 2006. Migrating raptors of the world. Their ecology & conservation. Cornell University Press, Ithaca & London. XIV + 320 pp. Gebonden met stofomslag. Euro 33.10.

Alweer een boek over trekkende (roof)vogels! Mijn aanvankelijk scepsis draaide echter vlot bij: hoewel veel facetten uitentreuren bekend zijn en op andere plaatsen uitgebreider zijn behandeld, weet Bildstein niettemin een knappe samenvatting te geven in begrijpelijke taal. Veel van de literatuur over trek is tegenwoordig technisch van aard, en moeilijk te volgen voor wie niet de juiste achtergrond heeft. Met dit boek heeft de geïnteresseerde lezer een goede introductie in handen. Opvallend genoeg, en lovenswaardig, is ook de niet-Amerikaanse literatuur grondig gebruikt. Aan alles kun je merken dat de huidige generatie onderzoekers een breder blikveld heeft dan

voorheen. Roofvogeltrek geniet al langere tijd grote aandacht, vooral vanwege de spectaculaire stuwing van zwevers en schroevers. In dit boek worden enkele van die stuwpunten in detail behandeld, namelijk Hawk Mountain Sanctuary (Pennsylvania), Cape May Point (New Jersey), Hawk Mountain Ridge (Minnesota), Grassy Key (Florida), Kéköli Indigenous Reserve (Costa Rica), Veracruz (Mexico), Falsterbo (Zweden), Organbidexka (Franse Pyreneeën), Gibraltar (Spanje), en Eilat (Israel). De recent ontdekte stuwpunten in Azië blijven dus buiten beschouwing. Maar dit boek gaat veel verder dan alleen een beschrijving van de trek zelf. Ook de manieren van trek komen aan de orde, de strategieën om van A naar B te komen, de fysiologie van roofvogels, oriëntatie en navigatie, de evolutie van trek, soortbesprekingen, kansen voor bescherming en educatie (vooral op stuwpunten). Een brede waaier van ingangen, die de lezer verder voert dan het tellen van vogels sec. De literatuur is goed gedekt, wat te verwachten was voor de auteur die verbonden is aan de Hawk Mountain Sanctuary met zijn omvangrijke Acopian bibliotheek.

Boileau N., Delelis N. & Hoede C., 2006. Utilisation de l'habitat et de l'espace par le Faucon crécerelle en période de reproduction. *Alauda* 74: 251-264.

Het nest van Torenvalken bevond zich in deze studie langs de Atlantische kust van Frankrijk in 75 % van de gevallen aan de rand van het jachtgebied. De gemiddelde grootte van een jachtterrein bedroeg ± 180 ha; de gemiddelde afstand tussen het nest en de rand van het jachtgebied schommelde rond de 1700 meter. De activiteitsgebieden van buurparen overlappen elkaar in 60 % van de gevallen, in extreme gevallen kan het jachtgebied zich over dat van 5 andere mannetjes uitstrekken.

Bostrom M.R. & Ritchison G. 2006. Possible relationships between morphology, territory quality, and skin color of American Kestrels. *J. Field Ornithol.* 77: 392-398.

Buiten de broedtijd bleek dat mannetjes van de Amerikaanse Torenvalken feller gekleurde zachte delen (washuid, poten) hadden dan vrouwtjes. Tevens dat de helderst gekleurde mannetjes de beste winterterritoria bezet hielden. Huidskleur is een eerlijk signaal om de kwaliteit van mannetjes te toetsen. Komt van pas bij verwerving van partner en dito van territorium (in winter en zomer) (gary.ritchison@eku.edu).

Breemen R. van & Frijters J. 2007. De Slechtvalk in West-Brabant. 't Hupke 128: 15-16.

In westelijk Noord-Brabant werden tussen 1 juli en 29 december 2006 28 Slechtvalken gezien, met maximaal 7 per km-hok.

Breemen R. van, Frijters J. & van Vugt H. 2007. Integrale telling roofvogels op 16/17 december 2006. 't Hupke 128: 13-15.

Telling in westelijk Noord-Brabant (41 atlasblokken, deels of geheel): 1 Blauwe Kiek, 2 Haviken, 9 Sperwers, 148 Buizerds, 51 Torenvalken, 6 Slechtvalken en 1 Ruigpootbuizerd. Met verspreidingskaarten naar 5x5-km blok.

Brown J.W., van Coevorden de Groot P.J., Birt, T.P., Seutin G., Boag P.T. & Friesen V.L. 2007. Appraisal of the consequences of the DDT-induced bottleneck on the level and geographic distribution of neutral genetic variation in Canadian peregrine falcons, *Falco peregrinus*. *Molecular Ecology* 16: 327-343.

Noord-Amerikaanse Slechtvalken ten oosten van de Great Plains verdwenen 100%

tijdens de crash in de jaren 60/70. In de rest van de USA kwijnden resterende populaties naar historische dieptepunten. De verliezen heeft men geprobeerd goed te maken met gekweekte vogels die uit verschillende bronpopulaties afkomstig waren. Deze studie kijkt of het dieptepunt een genetische bottleneck heeft opgeleverd. Dat blijkt niet het geval, althans gebruikmakend van mitochondriaal DNA. Ook indien naar historisch materiaal van voor de crash wordt gekeken, blijkt onderscheid naar ondersoort niet houdbaar te zijn (alleen de West-Amerikaanse *pealei* onderscheidt zich). De ondersoorten *anatum* en *tundrius* zijn feitelijk gelijk, en de recente differentiatie zit hem voornamelijk in de zuidelijke *anatum* populatie. Van een genetische bottleneck is geen sprake, wat het snelle herstel kan verklaren. De auteurs pleiten tevens voor seriële verzameling van genetisch materiaal, een simpel concept dat voor de toekomst van grote waarde kan blijken te zijn. (josephwb@umich.edu).

Burg A. van den 2006. Tweeling in een niet uitgekomen ei uit Velsen. Slechtvalk Nieuwsbrief 12: 12.

Twee embryo's van Slechtvalk zaten vast aan één dooier; het ei kwam niet uit. De jongen vertoonden gebreken die vermoedelijk verband hielden met voedingsproblemen (deelden immers dezelfde dooier).

Byholm P. & Nikula A. 2007. Nesting failure in Finnish Northern Goshawks *Accipiter gentilis*: incidence and cause. Ibis doi: 10.1111/j.1474-919x.2007.00687.x Menselijke vervolging bleek een belangrijke mislukkingsoorzaak onder Finse Haviken te zijn (60% van alle mislukte nesten). Eipredatie door kraaien en nestjongenpredatie door Oehoes kwam ook veel voor. Nesten die mislukten door natuurlijke oorzaken werden gekenmerkt door ouders die minder energie hadden gestoken in legselgrootte en eivolume. Dat was niet het geval bij nesten die door mensen om zeep waren gebracht. De kans op mislukking was niet gekoppeld aan prooidichtheid, noch aan habitatvariabelen op een ruimere schaal bekeken. Wel was er een correlatie met dekking rond het nest zelf. Het lijkt er op dat de initiële inspanningen van de ouders een grote rol spelen bij het slagen van een nest. (patrik.byholm@helsinki.fi).

Careau V., Therrien J.-F., Porras P., Thomas D. & Bildstein K.L. 2006. Soaring and gliding flight of migrating Broad-winged Hawks: behavior in the Nearctic and Neotropics compared. Wilson Journal of Ornithology 118: 471-477.

Breedvleugelbuizerds kwamen in Costa Rica tijdens de trek gunstiger thermiekomstandigheden tegen dan noordelijker in Pennsylvania. Dat uitte zich in minder vleugelflappen tijdens het schreeven en afglijden (energetisch dus goedkoper). In Pennsylvania werd bovendien meer geflapt tijdens bewolkt weer, en tevens bij dalende temperatuur. Dat ze in het noorden meer flappen, kan te maken hebben met de wens zich sneller te willen verplaatsen dan wanneer ze zuidelijker komen. (bildstein@hawkmtn.org).

Carrete M., Grande J.M., Tella J.L., Sanchez-Zapata J.A., Donazar J.A., Diaz-Delgado R. & Romo A. 2007. Habitat, human pressure, and social behavior: Partialling out factors affecting large-scale territory extinction in an endangered vulture. Biol. Conservation 136: 143-154.

Aasgieren in Spanje zijn op grote schaal aan het verdwijnen (al >400 territoria leeg). Verlaten territoria lagen vaak ver weg van gemeenschappelijke slaapplekken, waren

geïsoleerd, gelegen in niet-natuurlijke habitats met een gering voedselaanbod en een hoge vergiftigingskans (door mensen). Voedselschaarste en menselijke druk op het gebied waren de belangrijkste factoren achter de verdwijningen, die vaak gelijktijdig voorkwamen en dan resulteerden in een grote uitsterfkans. (martina@ebd.csic.es).

Cozic E. 2006. Affluence d'une trentaine de Faucons émerillons *Falco columbarius* dans un dortoir des Monts d'Arrée (Bretagne). Alauda 74: 372-374.

In een veengebied (100 ha) in Bretagne werd een slaapplek van Smellekens geteld op 23 januari 2006 (bij slecht zicht): de 23 exemplaren, vermoedelijk meer dan 30, vormen de grootste slaapplek ooit aangetroffen in Europa. (erwan.cozic@wanadoo.fr).

DeCandido R., Allen D. & Bildstein K.L. 2006. Spring migration of Oriental Honey-buzzards *Pernis ptilorhyncus* and other raptors at Tanjung Tuan, Malaysia, 2000-2001. Forktail 22: 156-160.

In totaal 11.442 roofvogels langstrekkend, vooral Kuifwespensdieven; zie ook Ardea 92: 169-174. (rdcny@earthlink.net).

DeCandido R., Bierregaard R.O. Jr., Martell M.S. & Bildstein K.L. 2006. Evidence of nocturnal migration by Osprey (*Pandion haliaetus*) in North America and Western Europe. J. Raptor Res. 40: 156-158.

Aanwijzingen voor nachtelijke trek bij Visarenden werd verkregen met behulp van gesatellietzenderde vogels. De bijgevoegde lijst van roofvogelsoorten die als nachttrekker staan geboekt, verdient overigens een kritische beoordeling; niet alle gevallen zijn eenduidig. (rdcny@earthlink.net).

Derume M. 2006. Double tentative de nidification du Busard des roseaux dans des cultures en Hainaut occidental. Aves 43: 57-62.

In voorjaar 2005 trachtte tot 2x toe een paartje Bruine Kiekendief in een landbouwgebied van westelijk Henegouwen te broeden. De eerste poging mislukte na de eileg door menselijke verstoring. Wat er bij de tweede poging misliep is niet duidelijk. De eileg startte op 29 mei en het nest werd rond 14 juni, halverwege de broedperiode, in de steek gelaten.

Dijk J. van 2006. Bodembroedende buizerd in de polder Mastenbroek. Zwols Natuur Tijdschrift 13(4): 12-13.

Nest in een weiland, temidden van opschietende brandnetels, met op 7 en 8 mei twee eieren. Op 17 mei was 1 ei net uitgekomen, op 22 mei lagen er 2 jongen in het nest. Bij de volgende controle, op 27 mei, was het nest leeg. Op 500 m afstand lag een bosje, binnen 200 m stonden twee hoogspanningsmasten; niettemin gekozen voor een grondnest (zie elders in deze Takkeling).

Dijk J. van 2006. Sperwerjong kiest saladebakje als nestgenoot. Zwols Natuur Tijdschrift 13(5): 9.

Nestjonge Sperwer (16 dagen oud) werd op de grond aangetroffen naast een saladebakje. Mogelijk heeft het jong iets gezocht, na uit het gekantelde nest te zijn gevallen, dat leek op een nestgenoot. Nest gerepareerd, jong teruggezet, en succesvol uitgevlogen.

Don H. 2006. Nieuw voor Limburg: broedgeval van Zwarte Wouw te Stevensweert. Limburgse Vogels 16: 19-23.

Na waarnemingen van jagende, takslepemde en copulerende Zwarte Wouwen werd nest gevonden in het bos van Koningssteen; het oude kraaiennest werd stevig uitgebouwd en tot en met 5 juni (met een gat in de waarnemingen van 28 april tot 3 juni) was het nest in gebruik: vrouw op nest, man geregeld nabij. Op 5 juni werd voor het laatst een vogel op het nest gezien, op 7 juni bleek het verlaten (waarschijnlijk geen menselijke opzet). Op het nest lagen touw, vodden, landbouwplastic en piepschuim; nestkom bevatte poepsporen die op aanwezigheid van 1 of meer jongen duiden van 7-10 dagen oud. Boomsoort wordt niet genoemd. (Provincie Limburg, Postbus 5700, 6202 MA Maastricht).

Duchateau S. 2006. Le statut ancien et actuel des aigles (genres *Haliaeetus*, *Aquila* et *Hieraetus*) dans la région pyrénéenne française et sur le littoral aquitain. Une synthèse. Le Casseurs d'Os 6: 86-113.

De Zearend overwinterde in de 19de eeuw en begin 20ste eeuw geregeld aan de kust van Aquitanië en bij de vijvers in de Roussillon. Na hun bijna-verdwijning worden recent weer enkele individuen op dezelfde plaatsen waargenomen, alsook aan de voet van de Pyreneeën. Schreeuw- en Bastaardarend werden vroeger niet van elkaar onderscheiden; abusievelijk dacht men toentertijd dat ze in de Pyreneeën tot broeden kwamen. De laatste jaren werd de Schreeuwarend acht keer waargenomen aan weerszijden van de Pyreneeën, op doortrek tussen augustus en oktober. De Bastaardarend is een vaste maar uiterst zeldzame overwinteraar op twee plaatsen in Les Landes. De Spaanse Keizerarend werd 9x waargenomen aan de Franse kant van de Pyreneeën. Van de Keizerarend zijn geen waarnemingen bekend. De eerste meldingen van broedgevallen van Steenarend dateren uit het midden van de 19de eeuw; toen was de soort in deze regio nog algemeen verspreid. In de loop van de 20ste eeuw werd de soort schaarser, om zich in de jaren tachtig uit te breiden. Minder vervolging en toename van het aantal prooidieren hebben hierbij een rol gespeeld. Vanaf eind 19de eeuw zijn broedgevallen van Dwergarend bekend uit de departementen Hautes-Pyrénées en Haute-Garonne. Nu heeft de soort zich verspreid over het hele bergmassief (Oost-Pyreneeën nog dunbevolkt), alsook in het zuiden van het departement Landes en in departement Aude. De Havikarend werd pas in de jaren 1960-70 een vaste broedvogel in de Aude en het oostelijk deel van de Pyreneeën. De aantallen blijven er bescheiden; elders waarnemingen maar geen broedgevallen.

Elliott K.H., Duffe J., Lee S.L., Mineau P. & Elliott J.E. 2006. Foraging ecology of Bald Eagles at an urban landfill. Wilson Journal of Ornithology 118: 380-390.

Gezenderde Witkoparenden bleken voor 95% op een vuilstort te foerageren, maar dit voedsel maakte slechts 10% van hun dagelijkse energiebehoefte uit. Hun tijdsbesteding per dag was gemiddeld als volgt: 91% rusten, 2.6% drinken, 2.3% aas vreten en 1.8% piraterij. Naarmate het harder waaide, werd er meer gerust. De foerageerefficiëntie nam af met regenval. Deze gegevens duiden erop dat de vuilstort vooral werd gebruikt als rustplek tijdens slecht weer. Hoe meer arenden er zaten, hoe minder efficiënt er kon worden gefoerageerd vanwege de onderlinge piraterij die toenam met toenemend aantal arenden. De vuilstort vormde dus geen substantiële voedselbron voor de arenden bij Vancouver, en was vooral van belang bij slecht weer vanwege de beschutting, de iets hogere temperatuur vanwege lokale rotting en de schaarse aan

menselijke activiteiten. (john.elliott@ec.gc.ca).

Eliotout B. 2006. Éléments d'identification des Vautours fauve *Gyps fulvus* et moine *Aegypius monachus* en vol. Ornithos 13: 166-173.

Met foto's geïllustreerd overzicht hoe Vale Gier in de vlucht van Monniksgier te onderscheiden. De toppen van handpennen van Vale Gier zijn altijd omhoog gebogen (ook in glijvlucht), terwijl de parallel lopende vleugelranden van Monniksgier onmiskenbaar zijn. (vautours@lpo.fr)

Ende G. van 2006. Slechtvalken op de Dikke Toren in Zierikzee 2004-2005 en 2005-2006. Zêêlieven 22: 20-23.

In de winter van 2004/05 werden de volgende prooien gevonden: 3 wintertalingen, 1 waterral, 1 meerkoet, 1 scholekster, 1 zilverplevier, 18 goudplevieren, 1 kievit, 1 bonte strandloper, 3 rosse grutto's, 5 houtsnippen, 1 tureluur, 5 houtduiven, 4 tamme duiven, 1 kramsvogel, 1 merel. In 2005/06 waren dat: 1 geoorde fuut, 1 wintertaling, 1 waterhoen, 2 kieviten, 13 goudplevieren, 1 kievit, 1 kanoet, 1 grutto, 1 kluut, 6 houtsnippen, 1 bokje, 1 visdief, 3 houtduiven, 3 tamme duiven, 1 merel, 1 kauw. Vanaf 2003, toen de toren elke dag werd verlicht tot 23.00 uur (daarvoor alleen op donder- en zaterdag), werden meer nachtactieve vogels als prooi gevonden.

Etheridge B., Holling M., Thompson D. & Riley H. 2006. Scottish raptor monitoring scheme. Report 2004. Scottish Ornithologists' Club.

De verschillende Schotse roofvogelgroepen geven tegenwoordig een gezamenlijk rapport uit waarin trends en broedsucces van Schotse roofvogels en uilen per regio worden behandeld.

Fleurke J.-J. 2006. Eerste broedgeval van Slechtvalken in Overijssel. Slechtvalk Nieuwsbrief 12: 10-11.

Een 3-legsel op een elevator in Deventer kwam niet uit. Het mannetje was in 2004 geringd op een klifnest bij Dinant in België.

Ford B. 2007. Recovery of Peregrine Falcon after hitting the sea. British Birds 100: 304-305.

Op 24 juni 2006 sloeg een slechtvalkvrouwetje een stadsduif boven zee, en roeide daarmee in 20 minuten tijds naar de kant. (PO Box 4439, Portland, Dorset DT5 1YT).

Franco A.M.A., Palmeirin J.M. & Sutherland W.J. 2007. A method for comparing effectiveness of research techniques in conservation and applied ecology. Biological Conservation 134: 96-105.

In een studie naar de habitatkeuze van Kleine Torenvalken werden twee onderzoeksmethoden met elkaar vergeleken waar het ging om effectiviteit en kosten: radio-telemetrie en transecten. De resultaten waren grosso modo aan elkaar gelijk, waarbij telemetrie een groter aantal significante verschillen tussen habitats opleverde, zij het tegen hogere kosten. Transecten waren goedkoper, maar wanneer grote gebieden bekeken moesten worden, bleek de aanwezigheid (of beter: afwezigheid) van wegen een struikelblok. (amaf1@york.ac.uk).

Garcia E.F.J. & Bensusan K.J. 2006. Northbound migrant raptors in June and July at the Strait of Gibraltar. British Birds 99: 569-575.

Hartje zomer blijken er in Zuid-Spanje nog redelijk wat roofvogels noordwaarts te

vliegen, vooral in de eerste helft van juni. Het gaat dan om Wespendif (vooral in 1987, helaas niets over leeftijden en geslachten), Zwarte Wouw (begin juni), Aas- en Vale Gieren (tot begin juli), Slangenarend (tot eind juli) en Dwergarend (tot eind juni). In zijn algemeenheid wordt opgemerkt dat het voornamelijk om onvolwassen vogels gaat, die sowieso te laat arriveren om tot broeden over te gaan. Waarom dan toch terugkeren naar de broedgebieden? (PO Box 843, Gibraltar).

García-Ripollés C. & López-López P. 2006. Population size and breeding performance of Egyptian Vultures (*Neophron percnopterus*) in eastern Iberian peninsula. *J. Raptor Res.* 40: 217-221.

De Aasgier is sterk in aantal afgenomen in Europa. In de provincie Castellón herstelde de populatie zich van een dieptepunt van 1 paar in 1989 naar 12 paren in 2005, vooral als gevolg van een vermindering in vervolging en achterwege blijven van vergiftiging. In 2003-05 leverden 34 broedpogingen op 23 locaties gemiddeld 0.91 jong per bezette locatie op 91.2 per succesvol paar). (Clara.Garcia@uv.es).

Geneijgen P. van 2006. Broedresultaten van Slechtvalken in Nederland in 2006. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 12: 2-9.

Aantal territoriale paren toegenomen van 24 in 2005 naar 34 in 2006. Daarvan de helft in nestkasten op schoorstenen, zend- en koeltorens, en een scala van andere menselijke bouwwerken. 22 van de 34 paren gingen tot eileg over, waarvan er 15 succesvol waren (39 jongen: 16 mannen, 19 vrouwen en 4 ongesekst). De gemiddelde eileg startte op 27 maart (variatie 3 maart-28 april, n=14).

Geneijgen P. van & Krotzje G. 2006. Trekduur van Zweedse Slechtvalk geklokt. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 12: 15-16.

Op 23 maart 2006 vertrok Slechtvalk E8 van haar overwinteringsplek bij Oudkerk in Friesland naar haar broedplaats in Zweden waar ze op 25 maart om 11.30 uur aankwam. De afstand van 900 km werd in 2.5 dagen afgelegd, dus een snelheid van iets meer dan 360 km per dag.

Germi F. & Waluyo D. 2006. Additional information on the autumn migration of raptors in east Bali, Indonesia. *Forktail* 22: 71-76.

Eerste complete telling van herfsttrek van roofvogels op Oost-Bali (sep-nov 2005). Op 65 teldagen in totaal 91.232 roofvogels, voornamelijk Kuifwespendif (11 sept-30 nov: piek op 23 oktober), Chinese Sperwer (21 sept-24 nov: piek op 21 oktober) en Japanse Sperwer (21 sept-28 nov: piek op 30 oktober) (Francesco@germi.freeserve.co.uk).

Gewers G., Curio E. & Hembra S.H. 2006. First observation of an advertisement display flight of 'Steere's Honey-buzzard' *Pernis steerei* on Panay, Philippines. *Forktail* 22: 163-165.

De recent afgesplitste Wespendif op Mindanao en aangrenzende eilanden op de Filippijnen heeft een 'baltsvlucht' die lijkt op die van Wespendif. Krachtig opwaarts vliegend, gevolgd door ononderbroken duik met ingetrokken vleugels. Op hoogtepunt van opwaartse vlucht vleugels geheel gestrekt naar boven staand, snel bibberend en elkaar rakend. Dit resp. 5, 6 en 8 keer per piek. Hoewel de auteurs kennelijk een verschil zien met de gewone Wespendif, kon ik dat uit hun beschrijving niet opmaken. (georg.gewers@gewers-kuehn-kuehn.de).

Guillosson T., Garcia F. & Jardin M., 2006. “Rétromigration” d’Aigles bottés dans le midi de la France à l’automne 2004. *Ornithos* 13: 48-57.

Van 8-18 oktober 2004 werden in Zuid-Frankrijk honderden Dwergarenden opgemerkt die in noordoostelijke richting vlogen terwijl andere doortrekkers zich in de juiste richting (zuidwest) begaven. Deze omkeertrek was eerder al in Centraal-Spanje opgemerkt, eerst in de provincie Castellón en nadien meer noordoostelijk in Catalonië. Het aantal waarnemingen in oktober 2004 bij Gibraltar lag beduidend lager dan normaal. Een langdurige periode van zuid- en zuidoostelijke winden langs de Middellandse Zee heeft deze noordwaartse trek veroorzaakt. De waarneming van >500 individuen boven de trektelpost van het fort de la Revère aan de Franse Rivière toont aan dat de vogels nadien Italië introkken. Dit werd bevestigd door de waarneming van 550 exemplaren boven Genua tussen 19 en 24 oktober. In december hadden de Dwergarenden Sicilië bereikt. Ook in Sardinië, Malta en Tunesië werden Dwergarenden genoteerd.

Hardey J., Crick H., Wernham C., Riley H., Etheridge B. & Thompson D. 2006. *Raptors: a field guide to survey and monitoring*. The Stationary Office, Edinburgh. XII + 300 pp. + CD met geluiden. Gebonden. Euro 24.95.

De Schotse roofvogelaars hebben hun aanzienlijke krachten en kennis gebundeld in een handleiding hoe roofvogels en uilen te inventariseren, ongeveer volgens onze *Handleiding veldonderzoek Roofvogels* maar met een aantal belangrijke toevoegingen. Vooral waar het technieken betreft, gaat deze gids verder dan de Nederlandse, met onder meer aandacht voor radio-telemetrie, satellietzenders, transponders, PIT-tags, genetische en chemische markers en grafische plots om eivolume en componenten van kuikengroei te kwantificeren. In de inleidende hoofdstukken vond ik veel zaken die in de Nederlandse handleiding ontbreken, en alleen al daarom is aanschaf van deze gids een must voor elke roofvogelaar die geregeld roofvogels en uilen in handen heeft. Daar komt bij dat de sectie met soortbesprekingen uiteraard een bredere scala bestrijkt dan de Nederlandse gids. Niet alleen de uilen erbij, maar ook Zearend, Steenarend, Visarend, Smelleken en Raaf. Voor elke soort worden jaarcyclus, habitat(gebruik), nestplaats en nest, legsel en broedsel, onderzoekstechnieken (ook buiten de broedtijd, dus slaap- en rustplaatsen), tekenen van broeden (en niet-broeden), het op leeftijd en geslacht brengen van de jongen (deels gebaseerd op onze Handleiding) en onderzoek buiten de broedtijd behandeld. Voor elke soort is de expertise van onderzoekers gebundeld, een schatkist van kennis die soms volledig overlapt met de onze, andere keren echter onvermoede nieuwe zaken voor het voetlicht brengt. Dit boek is daarom een onmisbare aanvulling op en verbetering van onze handleiding. Zo kwam onmiddellijk de informatie bij de Zearend van pas toen we afgelopen zomer het jong van de Oostvaardersplassen gingen ringen. Op basis van de verschaafte informatie konden we de juiste metingen verrichten en vaststellen dat het om een vrouwtje ging (wat later werd bevestigd door DNA-analyse). Voor de kwaliteit van het onderzoek zijn gidsen als onderhavige van enorme betekenis.

Hauff P., Hoyer E. & Spillner W. 2007. *Adlerland Mecklenburg-Vorpommern*. Verlag Erich Hoyer, Neubrandenburg.

Deze op A4-formaat uitgegeven brochure hoort bij een fototentoonstelling met

bovenvermelde titel. Foto's van Zeearenden en hun leefomgeving voeren de boventoon, en de soort leent zich daar goed voor. Duitse fotografen die geregeld Zeearenden hebben gefotografeerd komen aan bod, een korte CV en uiteraard veel beeldmateriaal. De Nederlandse Zeearend in de Oostvaardersplassen, immers een uitvloeisel van de Duitse populatie, is ook doorgedrongen tot deze tentoonstelling. Het nogal bizarre landschap van de OVP heeft kennelijk veel indruk gemaakt op onze Duitse burens, en terecht. Zo ook de affiches die de gemeente Lelystad overal ophing, waarbij de Zeearend de mislukte polderstad weer moet opstoten in de vaart der volkeren ("Lelystad: voor wie verder kijkt").

Haworth P.F., McGrady M.J., Whitfield D.P., Fielding A.H. & McLeod D.R.A. 2006. Ranging distance of resident Golden Eagles *Aquila chrysaetos* in western Scotland according to season and breeding status. *Bird Study* 53: 265-273.

Het activiteitsgebied van Steenarenden was gewoonlijk kleiner tijdens een succesvol zomerseizoen (jongen uitvliegend) dan tijdens de winter of tijdens een mislukt broedseizoen. Dit werd met behulp van 9 gezenderde vogels vastgesteld in Schotland, naast nog eens visuele waarnemingen aan vogels op het eiland Mull (waar de dichtheid hoger was). (MikeJMcGrady@aol.com).

Hermann S. & Bock H. 2006. Spätes Nachgelege eines Mäusebussards *Buteo buteo* im Südhartzvorland im Jahr 2005. *Ornithol. Jber. Mus. Heineanum* 24: 41-43.

Individueel herkenbaar mannetje Buizerd (vleugelflappen) verzorgde van 4 april tot 6 mei een nest, dat op 16 mei leeg was; vermoedelijk zijn hier kleine jongen geweest getuige poepspettertjes onder nest. Op 28 augustus werden twee luid bedelende takkelingen bij een ander nest in de buurt gevonden. Hetzelfde mannetje werd hier aangetroffen. De start van dit broedsel werd berekend op 5-10 juni. Of ook het vrouwtje dezelfde was, is niet zeker. (bioressh@lvwa.lsa-net.de).

Hof R. van 't. 2006. Broedverslag 2006. Ringwerkgroep Schouwen-Duiveland, Nieuwerkerk.

Net als eerdere jaren wordt een overzicht gegeven van de roofvogelkarteringen en nestcontroles op Schouwen-Duiveland, met per soort schattingen van de lokale populatie, broedbiologische gegevens, ringmeldingen, prooien en bijzonderheden. Bij sommige soorten is het aantalverloop gegeven voor 1995-2006. Dit alles verfraaid met ter plekke gemaakte kleurenfoto's. Van de Blauwe Kiekendief zijn slaapplaatstellingen over 2000-06 opgenomen van De Maïre (4-9 per telling) en de Slikken van Bommeneede (4-10); vogels in vrouwkleed overwogen (zie elders in deze Takkeling). In dit gebied wordt sinds jaar en dag vervolging geconstateerd bij Buizerd (afschoten Bruine Kiekendief (wegrapen/vermielen eieren, afschot). Een waardevol overzicht. (Esdoornstraat 15, 4306 AG Nieuwerkerk).

Houston C.S. & Scott F. 2006. Entanglement threatens Ospreys at Saskatchewan nests. *J. Raptor Res.* 40: 226-238.

Vanaf de late jaren 80 zijn boeren in de USA begonnen nylon touw te gebruiken om hooibalen bij elkaar te houden. Per baal een totale lengte van 115 m touw met een dikte van 3 mm en een knoopsterkte van 50 kg. Hiervan blijft onnoemelijk veel touw op het veld achter. Dit touw wordt veelvuldig door Visarenden gebruikt bij de

nestbouw. Negen van 77 jongen (in 5 jaar onderzoek) kwam serieus op het nest vast te zitten. Bij een nest stropte een adulte Visarend zichzelf aan het touw. Veranderende landbouwmethoden lijken het probleem inmiddels was te verminderen (grotere balen met dikker touw, plastic er omheen).

Huang K.-Y., Lin Y.-S. & Severinghaus L.L. 2006. Comparison of three common methods for studying the diet of nestlings in two *Accipiter* species. *Zoological Studies* 45: 234-243.

Bij twee sperwersoorten (Kuifhavik en Besra, onderzocht te Taiwan) werd met drie verschillende methoden gekeken naar de prooisamenstelling in het nestjongenstadium: directe observatie bij het nest, verzamelen van prooiresten (pluksels) en uitpluizen van braakballen. Pluksels leverden het beste resultaat op bij de Besra (een sperwertje), al verhoogde het uitpluizen van braakballen het aandeel families dat als prooi werd gevonden. Bij de Havik werkten braakballen het best om prooien tot op familieniveau te identificeren, terwijl directe observaties juist goed werkten om prooien op naam te brengen. Een combinatie van pluksels en braakballen pakte voor beide soorten goed uit; directe observaties zijn arbeidsintensief. (kyhoung@ms8.hinet.net).

Johnson D.C. & Corley D. 2007. Peregrine Falcons nesting in central London. *British Birds* 100: 305-306.

Beschrijving van enkele broedgevallen rond Regent's Park. In 2001 werd er in London voor het eerst gebroed (Battersea Powerstation, 5 km ZW van de City), en een paar bij de Millennium Dome (ongeschikt als broedplaats). In centraal London dook de soort in 2003 voor het eerst op (mislukt geval, Baker Street). De geplaatste nestkast werd genegeerd, en in 2004 vlogen er jongen uit. In daaropvolgende jaren wisselde een paar tussen Regent's Park en de City. Een uitgebreide beschrijving van de binnenstad-Slechtvalken zal elders worden gepubliceerd. (davejohnson@msn.com).

Johnson P.C.D., Fowlie M.K. & Amos W. 2005. Isolation of microsatellite loci from the common buzzard, *Buteo buteo* (Aves: Accipitridae). *Molecular Ecology Notes* 5: 208-211.

Aan de hand van 56 Buizerds uit Westfalen werden microsatelliet-markers geïsoleerd waarmee de genetische variatie binnen buizerdpopulaties kan worden bepaald. Deze markers bleken erg variabel te zijn, wat onderzoek naar genetische variatie in Buizerds vergemakkelijkt. (p.johnson@bio.gla.ac.uk).

Kelly A. & Bland M. 2006. Admissions, diagnosis, and outcomes for Eurasian Sparrowhawks (*Accipiter nisus*) brought to a wildlife rehabilitation center in England. *J. Raptor Res.* 40: 231-235.

In Engeland bestaan meer dan 800 dierenasiels waar kneuzen worden opgelapt, waaronder vele die roofvogels doen. In de hier onderzochte vier centra worden jaarlijks ruim 100 Sperwers binnengebracht. Deze studie is een analyse van de klinische gegevens verzameld van Sperwers (en netjes op kaart gezet, inclusief plaats, datum, oorzaak verwonding, leeftijd, geslacht, uitkomst – afgemaakt/dood na behandeling/ losgelaten). Van 202 Sperwers had 32% een trauma met onbekende oorzaak, 32% trauma door ergens tegenaan te vliegen, 19% was op de grond terecht gekomen en 11% een andere reden van verwonding. De reden van het aanbieden aan een asiel had geen gevolgen voor de kans dat de vogel weer kon worden losgelaten. De meeste

vogels werden in juli-september binnengebracht, maar jaar noch seizoen hadden invloed op de herstelkansen. De meest gestelde diagnose (52%) betrof botbreuken in de vleugel. De kansen op herstel waren aanmerkelijk lager voor Sperwers met botbreuken dan voor Sperwers zonder breuken. Van de 202 Sperwers konden er slechts 50 (24%) na rehabilitatie worden losgelaten. Daarvan hadden er 16 geen enkele fysieke verwonding, 12 hadden slechts een hersenschudding en 12 hadden een trauma (maar geen breuk). Van de 12 losgelaten vogels die een breuk hadden, waren er 8 die een fractuur aan een van beide ellepijpen hadden opgelopen. Vrouwtjes met een breuk hadden meer kans op herstel dan mannetjes, maar leeftijd speelde geen rol (hoewel herstel weer wel was gekoppeld aan geslacht). Opvallend was dat geen van de vogels met breuken een chirurgische ingreep onderging, maar herstelde door intapen en rust. Wat er na het loslaten met de vogels gebeurd, is grotendeels onduidelijk. Een Engelse studie suggereert dat de overlevingskans van die vogels meer dan de helft lager ligt dan die van vogels die werden gevangen en losgelaten. In ieder geval zouden asiels een rol kunnen spelen in het vaststellen hoe succesvol rehabilitatie is (bijv. door ringen en/of radio-telemetrie). In Nederland ontbreken, voor zover ik weet, dergelijk zorgvuldige registraties en analyses van binnengebrachte roofvogels grotendeels. Gerritjan van Nie is een uitzondering (zie onder meer De valkerij in de Nederlanden 1975: 25-32, Jaarboek Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen" 1999: 20-31) (ankelly@RSPCA.org.uk).

Kenntner N., Crettenand Y., Fünfstück H.-J., Janovsky M. & Tataruch F. 2007. Lead poisoning and heavy metal exposure of golden eagles (*Aquila chrysaetos*) from the European Alps. J. Ornithol. 148: 173-177.

Acht dode Steenarenden (waarvan 7 uit het wild) werden onderzocht op lood, cadmium en kwik. Een vogel uit Zwitserland was duidelijk aan loodvergiftiging gestorven, andere hadden eveneens hoge loodresiduen in lever en nieren. Het niveau van cadmium en kwik oversteeg het natuurlijke achtergrondniveau niet. De oorsprong van het lood moet in ammunitie worden gezocht; via weidse krijgen aasetende arenden letale hoeveelheden lood binnen. Jagers wordt aangeraden het weidse te begraven. (kenntner@gmx.net).

Kenward R. 2006. The Goshawk. Poyser, London. Gebonden met stofomslag. 360 pp. Euro 57.-

Al heel lang verwacht, eindelijk dan toch uitgekomen, de monografie van Robert Kenward over de Havik. Een geweldig boek, waarin strenge wetenschap gul wordt afgewisseld met persoonlijke ervaringen. Een bonus is de uitmuntende verwerking van niet-Engelse literatuur, normaliter een struikelblok voor Engelstalige auteurs. Zo niet voor Kenward, die rijkelijk putte uit de enorme West- en Midden-Europese literatuur waarin meer dan 10 talen zijn vertegenwoordigd die soms overvloedig over Haviken hun licht lieten schijnen. Het boek volgt de gebruikelijke opzet van Poyser-edities, zij het met langer dan normale uitwijdingen over facetten waar de auteur zelf zijn sporen heeft nagelaten. Daaronder overleving, dispersie, habitatgebruik en voedselkeus, uitputtend onderzocht met behulp van gezenderde vogels. Het gebruik van zenders heeft ons idee hoe Haviken leven (deels ingegeven door Heinz Brüll die in de jaren zestig op basis van vondsten van geruide veren verregaande – en naar is

gebleken: foutieve – conclusies trok) volledig op zijn kop gezet. Voor wie echt wil weten wat Haviken voor roofvogels zijn, is dit boek een geweldig vehikel. Doordat de literatuur (ook de Nederlandstalige, waaronder alle stukken in *De Takkeling*) grondig is gebruikt, zonder te vervallen in opsommingen à la Neue Brehm-Bücherei, krijgt de lezer in krap 400 pagina's alles voorgeschoteld wat over Haviken bekend is. De tekst is rijklijk voorzien van grafieken (geen tabellen, een gerichte keus om resultaten aanschouwelijk voor te stellen, wat wonderwel lukt) en tekeningen. De kleurenfoto's in een apart katern zijn te klein afgedrukt, maar laten wel de uiteenlopende kanten van het havikonderzoek zien. De passie van de schrijver voor deze soort komt onverbloemd naar voren, en we nemen maar op de koop toe dat hij als valkenier graag concessies doet aan de belangen van deze groep mensen. Per slot van rekening heeft hij zelf prachtig onderzoek op zijn naam staan, waarmee hij meer in de Amerikaanse traditie van valkeniers staat dan in de Europese. Een absolute aanrader.

**Klaassen O., Dijkse L., de Boer P., Willems F., Foppen R. & Oosterbeek K. 2007. Broedsucces, voedsleecologie en dispersie van de Blauwe Kiekendief op de Waddeneilanden in 2004-2006. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-
Ubbbergen.**

De afname van de Blauwe Kiekendief gaat gestaag door; alleen op Texel (en mogelijk Schier) blijft de stand min of meer gelijk, zij het dat de demografische opbouw (op Texel) ook aan het veranderen is. In dit rapport worden reproductiecijfers, polygamie, voedsel (verzameld op rustplaatsen en bij nesten; niet getoetst hoe representatief dat is) en dispersie (op basis van geringde en gekleurmerkte vogels) gepresenteerd. De kiekens zijn veelzijdige jagers met een brede voedselkeus. Dat ze het zo slecht doen op Ameland en Terschelling zou aan het voedselaanbod kunnen liggen. Dat in het huidige beheer in toenemende mate wordt gekozen voor begrazing van duinen, is slecht nieuws voor de kiekens. Onderzoek op Texel maakte duidelijk dat begrazing fluikend is voor muizen en voor het voorkomen van ruige vegetatie; voedsel en nestplaatsen verdwijnen onder invloed van begrazing. Het rapport bevat veel basismateriaal, aantrekkelijk voor wie eigen analyses wil maken. Omissies zijn er ook. Een echte habitatanalyse ontbreekt, voedselaanbod en -bereikbaarheid zijn niet gekwantificeerd, en controlegebieden ontbreken (niet zo gek met zo'n kleine populatie). Een vergelijking met de uitgebreide literatuur uit Scandinavië, Groot-Brittannië en de USA, waar zich ook grote problemen bij deze soort voordoen (van soms geheel andere oorsprong, maar met ecologisch gezien dezelfde gevolgen), zou een hoge prioriteit moeten hebben. Misschien iets voor een tijdschriftartikel?

Knopper L.D., Mineau P., Scheuhammer A.M., Bond D.E. & McKinnon D.T. 2006. Carcasses of shot Richardson's Ground Squirrels may pose lead hazards to scavenging hawks. *J. Wildl. Manage.* 70: 295-299.

Afschot en vergif (zinkfosfide en strychnine) worden in de USA gebruikt om grondeekhoorns uit te roeien. Gedode beesten worden gewoonlijk niet meegenomen en bevatten loodfragmenten (0.01-17.21 mg/karkas). Aasetende buizerdachtigen zouden 23 dagen lang alleen maar geschoten eekhoorns moeten eten om een dodelijke dosis lood binnen te krijgen (uitgaande van gemiddelde hoeveelheden lood per eekhoorn). Er wordt aangeraden om geschoten dieren te verzamelen en mee te nemen, en om

loodvrije ammunitie te gebruiken.

Koffijberg H. 2007. Roofvogeltelling Flevoland 2006/2007. Grauwe Gans 23(1): 23-25.

In januari 2006 werd geheel Flevoland geteld: 518 Buizerds, 4 Ruigpoten, 23 Blauwe en 1 Bruine Kiekendief, 8 Haviken, 9 Sperwers, 58 Torenvalken, 4 Slechtvalken, 6 Smellekens en 2 Zearenden. Geen informatie over leeftijden of geslachten.

Koks B.J., Trierweiler C., Visser E.G., Dijkstra C. & Komdeur J. 2007. Do voles make agricultural habitat attractive to Montagu's Harrier *Circus pygargus*? Ibis doi: 10.1111/j.1474-919x2007.00683.x

De Grauwe Kiekendief in het Groningse boerenland profiteert van veldmuizen (hier gekwantificeerd op basis van klapvalvangsten in de herfst van het voorafgaande jaar). In een goed veldmuizenjaar beginnen de vogels eerder met de eileg en zijn de legsels groter. Muizenrijkdom is groter waar akkerranden ruig worden gelaten en de vegetatie hoger en dichter is. Akkerbeheer kan daar op inspelen en zodoende de beschikbaarheid van muizen vergroten. (christianetrierweiler@yahoo.com).

Kretschmar F.M. 2006. 60 Schwarzmilane *Milvus migrans* am Kochelsee. Orn. Anz. 45: 173-174.

Groep van 60 Zwarte Wouwen landt in eik (slaapplaats?); normaal in die regio enkelingen.

Lohmus A. 2006. Nest-tree and nest-stand characteristics of forest-dwelling raptors in east-central Estonia: implications for forest management and conservation. Proc. Estonian Acad. Sci. Biol. Ecol. 55: 31-50.

Voor Wespendif, Havik, Sperwer, Buizerd, Schreeuwarend en Boomvalk worden nestkenmerken beschreven in Estlandse bossen. Oude gemengde bossen met voldoende naaldbomen waren belangrijk; die laatste waarschijnlijk vooral vanwege de dekking. Echter, selectie van nesten was niet gecorreleerd met de populatie-omvang van de soorten, wat erop duidt dat andere factoren een belangrijkere beperking zijn (Asko. Lohmus@ut.ee).

Lustrat J.-M., 2006. Premier cas de nidification du Balbuzard pêcheur en Ile-de-France. Ornithos 13: 124-127.

In 2005 heeft een broedpaar Visarend succesvol 3 jongen grootgebracht in de Parijse regio, waar al in 2002 een paar verbleef en zelfs een beginnest bouwde. Er werden twee kunsthorsten geplaatst; één daarvan werd ingepalmd door een paar bestaande uit een zes jaar oud mannetje, dat in Duitsland geringd was, en een vier jaar oud vrouwtje afkomstig van de populatie uit het woud van Orléans (Loirestreek). Dit eerste broedgeval in de omgeving van Parijs volgt op de gestage groei van de binnenlandse broedpopulatie in de Loirestreek.

Margalida A., Arroyo B.A., Bortolotti G.R. & Bertran J. 2006. Prolonged incubation in raptors: adaptive or nonadaptive behavior? J. Raptor Res. 40: 159-163.

Bij een reeks van roofvogelsoorten werd vastgesteld dat soms aanzienlijk langer wordt gebroed op de eieren dan normaal het geval is. In Europa bij: Steenarend (tot 115 dagen, normaal 44), Spaanse Keizerarend (>75 resp. 44), Lammergier (127 resp. 54), Vale Gier (107 resp. 54), Havikarend (70 resp. 40), Sperwer (66 resp. 33),

Zwarte Wouw (50 resp. 30), Grauwe Kiek (>48 resp. 30), Blauwe Kiek (70 resp. 32), Slechtvalk (>73 resp. 30) en Torenvalk (>48 resp. 31). Er werd geen verband gevonden met grootte van de soort, al dan niet synchroon uitkomen van de eieren, al dan niet leggen van vervolglegels na mislukken van eerste legsel, al dan niet gevoelig voor nestpredatie en of het mannetje al dan niet bijdraagt aan de bebroeding van de eieren. Waarom sommige vogels dan toch zoveel langer broeden (en hoe langer het duurt, hoe kleiner de kans dat de eieren nog uitkomen), blijft een raadsel. Voor de nestcontroleurs in ieder geval een belangrijke waarschuwing: neem niet te snel een ei als niet-uitgekomen mee, omdat soms blijkt dat daarin wel degelijk een levend embryo zit! (margalida@inf.entorno.es).

Martínez J.E., Pagán I. & Calvo J.F. 2006. Interannual variations of reproductive parameters in a booted eagle (*Hieraetus pennatus*) population: the influence of density and laying date. J. Ornithol. 147: 612-617.

In ZO-Spanje werd van 1998-2004 een populatie Dwergarenden gevolgd (21-29 paren). De gemiddelde start van de eileg was 25 april (31 maart-26 mei). 68% van de territoria produceerden een legsel, en daarvan was 81% succesvol. De belangrijkste kuikensterfte was predatie (vooral Oehoe). Alle parameters met betrekking tot de broedpopulatie waren onafhankelijk van de dichtheid, maar lieten een sterk negatieve correlatie met legdatum zien. (jfcavlo@um.es).

McElheron A. 2005. Merlins of the Wicklow Mountains. Currach Press, Dublin. XIV + 90 pp. Gebonden met stofomslag. Euro 17.-.

Kort na elkaar zijn in de UK twee boekjes over Smellekens verschenen (zie ook Wright 2005). Een soort die weliswaar goed is onderzocht maar afgezien van de beschrijvende monografie van D.A. Orton (The merlins of the Welsh marshes, 1980) nauwelijks in boekvorm figureerde. Ook onderhavig boek is beschrijvend, gebaseerd intensiever waarnemingen bij meerdere paren in het hoogland van Wicklow. Deze regio herbergt 24 nestlocaties, op twee na allemaal in kraaiennesten in sitkasparren (die daar in de dalen zijn aangeplant). Het gebied wordt intensief ten behoeve van schapen beheerd, wat onder meer tot afbranden van heide aanleiding geeft (en dus vernietiging van primair habitat, en een afname van het voedselaanbod voor vogels). Er wordt kwalitatief ingegaan op nestplaats- en voedselkeuze. Het boek is vooral een geïnspireerde impressie van het landschap en zijn bewoners, met het Smelleken als middelpunt. De foto's ondersteunen de tekst.

McGrady M.J., Young G.S. & Seegar W.S. 2006. Migration of a Peregrine Falcon *Falco peregrinus* over water in the vicinity of a hurricane. Ringing & Migration 23: 80-84.

Wat doe je als Slechtvalk als je meer dan 28 breedtegraden moet overbruggen en daarbij een grote lap water moet oversteken? Het antwoord kwam van een gesatellietzenderd tweedejaars vrouwtje dat de Golf van Mexico overstak naar Zuid-Amerika, en daarbij een uitloper van de orkaan Mitch tegenkwam. Zolang boven land trok ze zich weinig van het weer aan, maar eenmaal boven zee kon slecht weer ertoe leiden om terug te keren (waarschijnlijk deels op een schip), alvorens opnieuw een poging te wagen. Voor de zeepassage werd rugwind afgewacht, in combinatie met opwaartse winden. In deze tijd van het jaar vallen die samen, dus geen onderscheid te

maken wat het belangrijkste was. Deze omstandigheden zijn zeldzaam in het voorjaar, de vermoedelijke reden dat Slechtvalken dan veel minder vaak de Golf oversteken en in plaats daarvan de langere landroute kiezen (mikejmcgrady@aol.com).

Mebis T. 2006. Hohe Siedlungsdichte des Mäusebussards *Buteo buteo* in Mitteleuropa. Ornithol. Jber. Mus. Heineanum 24: 35-39.

Literatuuroverzicht van hoge broeddichtheden van Buizerds in Midden-Europa, lokaal oplopend tot >100 paren/100 km² (voor plots groter dan 100 km²). Hoogste dichtheid in landschappen die weinig intensief worden gebruikt. In jaren met veel veldmuizen kan de dichtheid 2x hoger liggen dan wanneer veldmuizen schaars zijn. (H.-Stephani-Str. 15, D-97355 Castell).

Meyburg B.-U, Meyburg C. & Franck-Neumann F. 2007. Why do female Lesser Spotted Eagles (*Aquila pomarina*) visit strange nests remote from their own? J. Ornithol. 148: 157-166.

Tot voor kort dacht iedereen dat een Schreeuwarend-vrouwetje dicht in de buurt van haar nest bleef tijdens de broedtijd (hooguit enkele km afstand). Op basis van GPS-satellietmetrie en DNA analyses van veren gevonden bij horsten bleek echter dat ze andere nesten bezoeken tot wel 57 km afstand, en daar soms zelfs geruime tijd rondhangen. Zulke vogels zijn geen (half-)zusters van de bewoner van het betreffende nest, maar integendeel complete vreemdelingen. Wat de functie van dit gedrag is, is nog onbekend. Het laat in ieder geval zien dat geavanceerde onderzoeksmethoden ons beeld van de biologie van een soort behoorlijk op de kop kan zetten. (BUMeyburg@aol.com).

Møller A.P., Nielsen J.T. & Erritzøe J. 2006. Losing the last feather: feather loss as an antipredator adaptation in birds. Behav. Ecol. 17: 1046-1056.

Vogels kunnen veren verliezen als ze door een predator worden gepakt, populair schrikvrij genaamd. Omdat een aantal meestal van achteren en van boven plaatsvindt, zouden de veren op rug en romp wat losser moeten zitten dan die aan de borstzijde. Dit werd getest bij vogels die door ringers werden gevangen. Inderdaad bleek dat een veertje op de stuit makkelijker losliet dan eentje op de rug, en die liet weer makkelijker los dan eentje op de borst. Solitair broedende vogels onderhevig aan hoge predatiedruk lieten het makkelijkst een veertje los. Opvallend was verder dat vogels met een krachtig ontwikkelde verdediging tegen parasieten minder makkelijk hun veren loslieten; het lijkt er dus op dat vogels moeten kiezen (of anti-predatie of anti-parasieten, maar niet beide) (amoller@snv.jussie.fr).

Morrison J.L., Terry M. & Kennedy P.L. 2006. Potential factors influencing nest defense in diurnal North American raptors. J. Raptor Res. 40: 98-110.

In dit overzichtsartikel wordt gekeken naar reacties van roofvogels op potentiële predatoren bij hun nest: nacht- en dagactieve roofvogels en uilen, mensen en andere zoogdieren. Roofvogels die een grote inspanning moeten leveren om jongen groot te brengen, bleken zeer agressief te zijn. Agressief waren ook de soorten die makkelijk toegankelijke nesten hadden, of die erg open nestelden. De meeste soorten waren agressief tegen niet-menselijke predatoren, maar aanmerkelijk minder agressief tegenover mensen. Voor Europa ontbreekt een dergelijk overzicht. (joan.morrison@trincoll.edu).

Morrison M.L. (ed.) 2006. The Northern Goshawk: a technical assessment of its status, ecology and management. Studies in Avian Biology No. 31. 369 pp. \$33.-

Onder deze weinig uitnodigende titel schuilt een schatkist aan recent onderzoek van Haviken in de USA en Europa. De nadruk ligt op de Verenigde Staten, met studies naar demografie, voedselkeus, turnover, dispersie en habitatgebruik. De Amerikanen zijn wat verder dan de Europeanen in het gebruik van geavanceerde technische hulpmiddelen, zoals radio-telemetrie, camera's, geluidsapparatuur en bijbehorende software. De Havik is daar in het algemeen een weinig talrijke bosvogel die hoge eisen aan zijn leefomgeving stelt. Vandaar dat Haviken er een rol spelen in de inrichting van het bosbeheer, althans dat is de opzet (net als in Europa trekken de bosboeren vaak aan het langste eind). De breed uitwaaiende studies laten een keur van technieken en resultaten zien, waar we veel van kunnen leren. Onze havikvrienden aan de andere kant van de grote plas hebbenechter vaak geen idee van de totaal afwijkende Europese Havik. Vandaar dat deze bundeling twee grote studies bevat uit Europa: eentje over de ecologie van Haviken in Fennoscandiavië (Tornberg, Korpimäki & Byholm, de soort vertoont in zijn ecologie een zekere verwantschap met Amerikaanse Haviken) en een overzicht van de stand van zaken in West- en Midden-Europa (Rutz, Bijlsma, Marquiss & Kenward). Die laatste studie zal zeker een relevantie zijn voor Amerikanen, omdat de Havik hier een cultuurvolger is geworden die zelfs op grote schaal de steden binnendringt (althans: waar vervolging achterwege blijft). Wie de 'state of the art' van Haviken wil weten, kan niet om deze bundeling van verhalen heen. Een pdf van het Europese verhaal van Rutz *et al.* is bij mij te verkrijgen (inclusief literatuurlijst voor de gehele bundel). Zie ook Kenward, voor een monografie over deze soort.

Nagel A. 2007. Wanderfalken vertreiben Baumfalken und besetzen deren Brutplat auf einem Hochspannungsmast. Jahresbericht Arbeits-gemeinschaft Wanderfalkenschutz 2006: 7-8.

Een door Boomvalken bezet kraaiennest in een hoogspanningsmast (midden juni 2005) werd begin juli door Slechtvalken ingepikt (mogelijk had Boomvalk toen al eieren; de Slechtvalken werden 'schijnbroedend' waargenomen). De Boomvalken schoven op naar een mast 1 km verderop en brachten daar succesvol jongen groot (in 2005 en 2006). In 2006 broedde de Slechtvalk succesvol op hetzelfde nest (2 jongen uitgevlogen).

Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen" 2007. Jaarboek 2003-2004, 2004-2005, 2005-2006. Te bestellen bij: A. Starreveld, 033-2863172, astar40@hetnet.nl (12.50 euro).

's-Neerlands oudste valkeniersbond heeft met dit jaarboek een inhaalslag gemaakt, met voor het eerst kleurenfoto's bovendien. Het bevat traditiegetrouw een ornithologisch overzicht (jachtdagen, overzicht vogelvoerende leden, revalidatie roofvogels en uilen), een aantal impressies van jachtdagen, een verslag van een symposium over ambachtelijk werken met wilde vogels (wilsterflappen, weidevogels, ganzen en eenden, vinkenbanen; wat de valkerij hier doet – immers vogels in gevangenschap – ontging me, terwijl over de vermeende rol van valkeniers bij het herstel van de Europese Slechtvalken geheel anders wordt gedacht in kringen van biologen), een huidtransplantatie beschreven in de achtste eeuw, een voordracht over Adriaan Mollen,

een boekbespreking en een recept (watersnip). Kortom, veel jacht, geen ecologie, een pietsie historie.

Nes J. van & Bomhof W. 2006. Jonge sperwers aan de grond... Kruisbek 49(4): 17-19.

Nest deels op grond gevallen, 3 van 5 jongen idem. Laag kunstnest (2 m) gebouwd, jongen erop (later gevolgd door 2 die nog op het echte nest hadden gestaan); goed uitgevlogen. Precies de goede oplossing voor dit probleem!

Nicolai B. 2006. Rotmilan (*Milvus milvus*) und andere Greifvögel (Accipitridae) im nordöstlichen Harzvorland. Situation 2006. Ornithol. Jber. Mus. Heineanum 24: 1-34.

In gebied van 400 vierkante km bereikten Buizerd (33.4/100 km²), Rode Wouw (20.9/100 km²) en Torenvalk (15.2/100 km²) de hoogste dichtheid. Zwarte Wouw vertoonde een lange-termijn toename (naar 8.2/100 km²), zo ook Boomvalk (naar 1.2/100 km²). De Sperwer is een nieuwe broedvogel in het gebied. Rode Wouwen hebben de afgelopen decennia enorme veranderingen te zien gegeven: eerste een sterke toename in de jaren zeventig en tachtig, dan verdwijning uit de bossen vanaf 1980, toenemende bezetting van open cultuurland en de directe omgeving van dorpen, en een sterke afname van de vroege jaren negentig (sinds 1991 -50%). De afname wordt toegeschreven aan verminderd voedselaanbod door intensivering van agrarisch grondgebruik en door gestegen competitie met andere roofvogelsoorten. Daar bovenop komen nog toenemende verliezen als gevolg van verkeer, windmolens en predatoren/concurrenten (wasbeer, nijlgans) (nicolai@halberstadt.de).

Niemann S., Niemann D. & Odell D. 2007. Eurasian Sparrowhawk attacking Soprano Pipistrelle bat. British Birds 100: 383.

Een mannetje Sperwer probeerde minstens 7x dwergvleermuizen *Pipistrellus pygmaeus* te vangen als deze de roestplaats verlieten. Hij pakte er zeker twee. Later werd opnieuw gezien dat een mannetje interesse had in de roestplaats en de vleermuizen.

Nittinger F., Gamauf A., Pinsker W., Wink M. & Haring E. 2007. Phylogeography and population structure of the saker falcon (*Falco cherrug*) and the influence of hybridization: mitochondrial and microsatellite data. Molecular Ecology 16: 1496-1517.

Een uitgebreide studie naar de genetische samenstelling van de groep van de hierovalken, ofwel Saker, Lanner, Juggen en Gierval, op basis van historisch materiaal (balgen in musea) en recente bevindingen. De variatie blijkt gering, met een differentiatie van aan de ene kant Saker en Gier en aan de andere kant twee geografische groepen van Lanners. Het geringe verschil kan het gevolg zijn van betrekkelijk recente afsplitsingen van evolutionaire lijnen. Wat ook een rol speelt, is hybridisatie, zoals de afgelopen decennia op grote schaal in de valkerij wordt toegepast. Deze beesten verontreinigen de wilde populaties, en er wordt met klem aangedrongen op sterilisatie van hybriden. De plannen om gefokte Sakers los te laten in broedgebieden in Europa en Centraal-Azië (waar de soort ten behoeve van valkeniers in het Midden Oosten massaal wordt weggeplunderd, net als trouwens in Mongolië en andere plaatsen waar nog Sakers voorkomen) worden afgewezen. (In dit verband zijn de onzalige plannen van onze regering om de fok van roofvogels vrij te geven evenzeer fnuikend: geld en

eigenbelang zullen het hierboven geschetste probleem alleen maar vergroten, en de roof van roofvogels uit het wild krachtig bevorderen.)

Piersma T. 2006. Waarom nonnetjes samen klaarkomen en andere wonderen van het wad. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 208 pp. Ingenaaid met flappen. ISBN 90 5011 225 0. Prijs Euro 14.95.

Nonnetjes en kanoeten zijn geen roofvogels, dus een bespreking in *De Takkeling* ligt niet voor de hand. Of toch wel, want kanoeten zijn voer voor roofvogels, en een deel van hun leven wordt ingericht met de aanwezigheid van roofvogels in het achterhoofd. Maar dit boek vertelt veel meer. Op de keper beschouwd is het een poging een complex systeem stapje-voor-stapje te ontrafelen, om het vervolgens weer in elkaar te puzzelen op zo'n manier dat de onderlinge samenhang zichtbaar wordt. Al doende krijgt de lezer ontzag voor de variatie in manieren van leven, de verweving en de fijngevoeligheid van al die systemen in ons Waddengebied (op onze deurmat, feitelijk). Wie hier willens en wetens de botte bijl inzet, zoals de kokkel- en mosselvisseren hebben gedaan (hartgrondig aangemoedigd door onze overheid, zelfs in strijd met hun eigen regels en wetten, en inmiddels van plan zijnde een gelijksoortige exercitie voor de kust van Mauretanië uit te voeren), is een gewetenloos misdadiger. Het mooie van dit boek is dat de woede om deze verwoesting niet de overhand heeft. Integendeel, met helder proza, en strips van Gerrie Hondius, wordt de fascinatie van onderzoekers en aanverwante zielen in begrijpelijke (beeld)taal voor de lezer uitgespit. En vergis je niet. Er zijn weinig ecosystemen ter wereld waar zoveel hoogwaardig onderzoek heeft plaatsgevonden als in de Waddenzee. Niet alleen wordt veel van dat werk in zijn context geplaatst, daarnaast krijgen de onderzoekers een gezicht en een stem (en figureren in de strips of op foto's). Dat wordt weinig vertoond in Nederland. Meestal zijn onderzoekers tamelijk anoniem, of stuntelen ze zich door een interview. Theunis Piersma laat onderzoek tot leven komen, zoals we dat voor roofvogels kennen van Luuk en Niko Tinbergen (om twee andere grootheden te noemen, beiden tot aan hun dood óók schrijvend in populair-wetenschappelijke tijdschriften naast de puur wetenschappelijke). In *Waarom nonnetjes* wordt er lustig op los gepalaverd, gebalst, getrouwd, van baan veranderd en geklust. Kortom, er zullen weinig beroepen (of hobby's) zijn waar zoveel enthousiasme en totale bezieling een leven lang meegaan. Wie daar deelgenoot van wil worden, en ondertussen zijn kennis van het wad wil bijspijkeren, is hier aan het juiste adres. Moge deze bezieling ook (of opnieuw) doordringen in de gevestigde instituties, en bovenal bij onze op geld beluste overheid. Wie weet valt er dan nog wat te redden.

Reihmanis J. 2005. Main migratory direction of Marsh Harrier *Circus aeruginosus*: an analysis of recovery data of specimens ringed in Latvia from 1925 to 2004. Acta Universitatis Latviensis 691: 51-57.

Van de 744 geringde Bruine Kieken in Letland werden er 47 teruggemeld. Voor zover niet in eigen land geschoten bleken de Letse vogels een vrij strakke ZZW koers richting Afrika aan te houden (mediaan 196°). De eerste meldingen kwamen van Malta, waar er maar liefst 5 werden geschoten. De set gegevens was te klein om onderscheid tussen oud-jong en man-vrouw te maken. (reihmanis@ldf.lv).

Rejt L. 2006. Does larder-hoarding affect the condition of chicks in urban

kestrels? *Biologia* 61: 221-224.

Het aanleggen van voorraadkamers, en daaropvolgend gebruik, door stadstorenvalken vergroot de frequentie en regelmaat waarmee de kuikens worden gevoerd in de vroege nestjongenfase. Bij deze studie in Warschau werden 4 nesten geregeld voorzien van extra muizen, en 8 andere niet. De jongen werden dagelijks gemeten en gewogen (dag 1-10). In de helft van de niet-bijgevoerde nesten stierf in die periode een of meer jongen; in de bijgevoerde nesten was dat nul. Tussen beide groepen werden geen verschillen gevonden in gewicht of tarsuslengte. (luka@miiz.waw.pl).

Ristow D. 2006. Baumfalke *Falco subbuteo* greift Turmfalken *Falco tinnunculus* an. *Orn. Anz.* 45: 175-176.

Boomvalk attaqueert Torenvalk (die geen prooi had), kort klauwgrijpen, en weg (na verschijning tweede Torenvalk). Geïnterpreteerd als poging om de Torenvalk te slaan. (Pappelstr. 35, D-85579 Neubiberg).

Rogers D.I., Piersma T. & Hassell C.J. 2006. Roost availability may constrain shorebird distribution: Exploring the energetic costs of roosting and disturbance around a tropical bay. *Biol. Conservation* 133: 225-235.

Tijdens hoogwater moeten steltlopers uitwijken naar hoogwatervluchtplaatsen (HVP); het kost energie om daar naartoe te vliegen, en elke verstoring kost opnieuw energie (die voorlopig niet kan worden aangevuld vanwege het hoge tij). In NW-Australië werd de meest gebruikte HVP veelvuldig verstoord door roofvogels en mensen. De vliegkosten van deze verstoringen waren groter dan wanneer naar een alternatieve HVP 25 km verderop werd gevlogen. Daar gingen ze echter niet naartoe, vermoedelijk vanwege de hittestress die zo'n vlucht teweeg zou brengen. Het laat zien hoe snel vogels in de problemen kunnen raken door verstoring. (drogers@melbpc.org.au).

Rutkowski R., Rejt L. & Szczyka A. 2006. Analysis of microsatellite polymorphism and genetic differentiation in urban and rural Kestrels *Falco tinnunculus* (L.). *Polish Journal of Ecology* 54: 473-480.

In Warschau broeden al geruime tijd Torenvalken in de stad, zeker 30 torenvalkgeneraties. Deze stadsbewoners hebben een andere leefwijze dan suburbane en rurale Torenvalken; het zijn namelijk standvogels, trouw aan de nestplaats en met een vroege start van de eileg. Feitelijk leven ze geïsoleerd van niet-stedelijke valken, afgezien van enige menging met suburbane valken. Dat bleek ook uit de genetische differentiatie tussen stads- en niet-stadsvalken. (robertrut@miiz.waw.pl).

Sanden H. van der 2007. Visarend Markdal, een bijzondere waarneming? 't Hupke 128: 18-22.

Seizoensverloop op basis van losse waarnemingen in westelijk Noord-Brabant. Voorjaarspiek (half april-eind mei) veel kleiner dan najaarspiek (half augustus-half oktober).

Shamoun-Baranes J., van Loon E., Alan D., Alpert P., Yom-Tov Y. & Leshem Y. 2006. Is there a connection between weather at departure sites, onset of migration and timing of soaring-bird autumn migration in Israel? *Global Ecol. Biogeogr.* 15: 541-552.

Uitgaande van de passage van de eerste 5% doortrekkers van Ooievaar, Wespandief, Balkansperwer en Schreeuwardend in Israel (waar systematisch trek wordt geteld van

19 augustus-15 oktober), en de gemiddelde duur van vertrek uit de broedgebieden en aankomst in Israël (6-16 dagen voor Wespendif, 5-11 dagen voor Balkansperwer, 8-18 dagen voor Schreeuwarend) werd modelmatig gekeken naar de invloeden van het weer op de timing van de najaarstrek. Hieruit bleek dat de weersomstandigheden in de broedgebieden van grote invloed waren op het moment waarop ze in Israël passeerden (dus weken vóór ze in Israël langskwamen). Dit zou te maken kunnen hebben met verslechterende foerageeromstandigheden in het broedgebied, en met dito vliegcondities tijdens de trek (minder makkelijk om al schroevend en glijdend zuidwaarts te komen). (shamoun@science.uva.nl).

Stoopendaal W. 2006. Roofvogeltelling winter 2005. Kruisbek 49(4): 14-16.

Telgebied van vier atlasblokken (totaal 100 km²) tussen Oudewater, Benschop, Montfoort en Nieuwegein, geteld op 11-12 februari 2006: 64 Buizerds, 13 Torenvalken, 5 Sperwers. Torenvalk was het laagste aantal sinds start tellingen in 1997, ook Buizerd op zijn retour.

Stout W.E., Temple S.A. & Papp J.M. 2006. Landscape correlates of reproductive success for an urban-suburban Red-Tailed Hawk population. J. Wildl. Manage. 70: 989-997.

Roodstaartbuizerds in stedelijke delen van Milwaukee hadden een hoog broedsucces (gemiddeld 80% geslaagd) en 1.36 jong per eileggend paar. Daarmee is het een bronpopulatie (dus geen sink). De vogels nestelen steeds vaker, en met succes, op door mensen gebouwde constructies wat aangeeft hoe flexibel deze buizerd is. (stoutw@hotmail.com).

Soutullo A., Urios V., Ferrer M. & Peñarrubia S.G. 2006. Dispersal of Golden Eagles *Aquila chrysaetos* during their first year of life. Bird Study 53: 258-264.

In oostelijk Spanje werden 13 jonge Steenarenden met een satellietzender uitgerust. In beide geslachten nam de omvang van het bestreken gebied toe met de tijd na het uitvliegen. Mannetjes exploreerden gemiddeld 3717 km², vrouwtjes 10.652 km². Ruim 87% van de jongen overleefde het eerste levensjaar. Mannetjes blijven dus dichter in de buurt van de geboorteplaats, en maken daar ook intensiever gebruik van. (a.soutullo@gmail.com).

Tavernier P. 2007. Roofvogelvervolgning: de cijfers. Kwaadwillige vervolging van predators in Vlaanderen. Mens & Vogel 2007: 54-59.

Gemiddeld percentage moedwillig vergiftigde roofvogels steeg van 30% in 2003 naar 46% in 2004 en 56% in 2005. Door extra media-interesse steeg het aantal ingestuurde kadavers bovendien fors. Vooral Buizerd slachtoffer (162 onderzocht, 91 moedwillig om zeep gebracht, waarvan 12 geschoten).

Thiollay J.-M. 2006. Rapaces nicheurs de France: état des populations en 2005 et perspectives d'avenir. Ornithos 13: 174-191.

In Frankrijk zijn tot nu toe twee pogingen gedaan de roofvogelbevolking te tellen, namelijk in 1980-85 en in 2000-02. Dit stuk gaat daar op in, geeft nieuwe gegevens en plaatst de stand in een Europese context (met verouderde gegevens voor Groot-Brittannië, Nederland en Duitsland). Zeldzame broedvogels (1-2 paren) zijn Schreeuwarend en Roodpootvalk. Andere soorten zijn iets algemener maar komen in een beperkt gebied voor: Visarend (53 paren), Grijze Wouw (15), Lammergier

(41), Aasgier (74), Monniksgier (17, herintroductie), Havikarend (29) en Kleine Torenvalk (154, vooral in de Crau). Eveneens lokaal, maar algemener en zich uitbreidend: Vale Gier (650), Steenarend (440), Dwergarend (500) en Slechtvalk (1100-1400). Wijd verspreid maar stabiel of afnemend zijn Rode Wouw (3000), Zwarte Wouw (21.000), Slangenarend (2400), Blauwe Kiekendief (7000-10.000), Grauwe Kiek (4500), Bruine Kiek (1900), Havik (5000) en Boomvalk (7000-10.000). Algemeen met onduidelijke trend zijn Wespendif (12.000), Sperwer (33.000), Buizerd (140.000) en Torenvalk (85.000). Sommige soorten zijn afhankelijk van daadwerkelijke beschermingsmaatregelen (gieren, Grauwe Kiek), andere worden eigenlijk alleen bedreigd door habitatverlies en afnemend voedselaanbod (als in Nederland). (jm.thiollay@wanadoo.fr).

Trejo A., Ojeda V., Kun M. & Seijas S. 2006. Prey of White-throated Hawks (*Buteo albigula*) in the southern temperate forest of Argentina. J. Field Ornithol. 77: 13-17.

Bij 10 nesten werd het dieet van Witkeelbuizerds in Argentinië bekeken met behulp van braakballen, plukresten en directe observaties. Deze buizerds leven van insecten, vogels, kleine zoogdieren en hagedissen. Alle prooisorten behalve grote vogels werden in de braakballen teruggevonden; insecten waren in braakballen vermoedelijk oververtegenwoordigd omdat vele ervan "tweedehands" waren (via een prooi in de maag van een buizerd terechtgekomen). In de plukresten ontbraken insecten en hagedissen. Tijdens de directe nestobservaties konden veel prooien niet op naam worden gebracht. Het bewijst eens te meer dat een goed beeld van de prooikeus van veel roofvogelsoorten niet kan worden verkregen aan de hand van één manier van prooi-identificatie. (strix@bariloche.com.ar).

Voskamp P. & Smets G. 2006. Habitatkeuze van broedende Wespendifen in Noord- en Midden-Limburg. Limburgse Vogels 16: 14-18.

In 1995-2002 werden 15 broedlocaties (44 broedgevallen) gevonden, voornamelijk gelegen in beek- en rivierbegeleidende loofbosjes; in naaldbos werden weinig nesten gevonden (een zoekartefact?). Geen informatie over broedsucces of voedsel. (pjvosman@versateladsl.be).

Vugt H. van 2007. Blauwe kiekendieven. 't Hupke 128: 23-25.

Overzicht van losse waarnemingen in westelijk Noord-Brabant, gesommeerd per jaar voor periode 1969-2004.

Vukovich M. & Ritchison G. 2006. Nesting success and behavior of Northern Harriers on a reclaimed surface mine grassland in Kentucky. J. Raptor Res. 40: 210-216.

Er is weinig natuurlijk grasland meer over in de USA, en vandaar dat Blauwe Kiekendieven stevig zijn gecrasht. Op graslanden ontstaan nadat kolenmijnen in dagbouw verlaten waren, nestelen tegenwoordig volop Blauwe Kieken. Slechts 10 van de 46 nesten waren succesvol, vooral vanwege hoge predatiedruk op deze droge terreinen. Geslaagde nesten zaten in dichtere vegetatie dan mislukte. Het hoofdvoedsel bestond uit kleine zoogdieren. (gary.ritchison@eku.edu).

Wahl R. 2006. Première donnée validée d'une Balbuzard pêcheur, *Pandion haliaetus*, orléanais identifié en hivernage au Sénégal en 2005. Alauda 74: 375-

377.

Een van de de gekleurde nestjonge Visarenden van de kleine centraal-Franse populatie (21 paren, waarvan 39 jongen links met oranje kleuring zijn uitgerust) werd op 13 november 2005 afgelezen en gefotografeerd in de Djoudj in Senegal (3960 km afstand). In totaal werden er minstens drie verschillende gekleurde Visarenden gezien, maar ze konden niet allemaal worden afgelezen. (rowahl@wanadoo.fr)

Wegner P. 2007. Trendentwicklungen bei Wanderfalken-Revierpaaren in Nordrhein-Westfalen und Ostdeutschland im Vergleich. Arbeits-gemeinschaft Wanderfalkenschutz Jahresbericht 2006: 16.

Over de tijdvakken 1986-2005 (NRW) en 1981-2005 (Oost-Duitsland) was de populatiegroei van de Slechtvalk in beide gevallen 10-15% per jaar. In NRW is de dichtheid echter, gerekend naar landoppervlak, ongeveer drie maal hoger dan in Oost-Duitsland, terwijl 90% van de Slechtvalken in NRW op gebouwen broedt. De groeicurve van NRW is wat steiler, zodat vermoedelijk de populatie uiteindelijk wat hoger zal uitkomen dan in Oost-Duitsland. Interessant in deze ontwikkelingen is dat er in NRW vrijwel geen gefokte valken zijn gebruikt om de populatie op te krikken (17, met nog eens 21 valken die in beslag werden genomen in het illegale circuit); dat staat in schril contrast met de Oost-Duitse situatie waar naar schatting 400 valken zijn losgelaten. De NRW-populatie is dus geheel op eigen kracht ontstaan en gegroeid (nadat persistente pesticiden werden verboden). Een aanwijzing te meer dat grootschalig uitzetten vaak onnodig is mits de leefomstandigheden goed zijn.

Whitfield D.P., Fielding A.H., Gregory M.J.P., Gordon A.G., McLeod D.R.A. & Haworth P.F. 2007. Complex effects of habitat loss on Golden Eagles *Aquila chrysaetos*. Ibis 149: 26-36.

In Schotland is de afgelopen decennia een enorm areaal open gebied met exoten ingeplant. Steenarenden hebben open terrein nodig om te jagen. In deze studie is gekeken in hoeverre bosaanplant de arenden negatief heeft beïnvloed. Het bleek dat waar arenden dicht op elkaar zaten en elkaar geregeld in de veren zaten, de invloed van bosaanplant groter was (tot aan verlies van territoria aan toe). Waar arenden een lagere dichtheid hadden, bleken ze bosaanplant te kunnen compenseren met een iets ander territoriumgebruik (zonder dat ze daarbij de kans liepen in het leefgebied van een andere arend terecht te komen). (phil.whitfield@natural-research.org).

Winkel E. 2007. The endemic kestrels of the Cape Verde Islands. Bulletin African Bird Club 14: 81-83.

De Kaap-Verdische Eilanden tellen twee torenvalken die – afhankelijk van wat je aanhangt – als ondersoorten of als soorten worden beschouwd: *alexandri* en *neglectus*. Die laatste is een kleintje, met kortere staart en smallere vleugels dan de gewone Torenvalk. Het verschil tussen man en vrouw is bij deze soort niet zo groot. In dit stuk worden foto's en beschrijvingen van beide gegeven, zonder (voor *neglectus*) een identificatie naar geslacht en zonder een analyse van de inhoud van gevonden braakballen (anders dan een algemene opmerking). (hravn@home.nl).

Wiacek J. 2006. Aggressive behaviour in Montagu's harrier *Circus pygargus* during the courtship period. Biologia 61: 595-595.

In 1992-95 werden in Oost-Polen 435 verdedigingsvluchten in de territoria van

24 paren Grauwe Kiekendief genoteerd. Mannetjes namen hiervan 61% voor hun rekening. De agressie tegen soortgenoten en andere soorten betrof in 58% van de gevallen een rechtstreekse aanval, daarnaast escorteren (13%), achtervolgen (28%) en spiegelen (1%). Agressie tegen andere soorten werd alleen aan de grenzen van het territorium opgemerkt, vooral gericht tegen Bruine Kiekendieven. Vaak gebeurde dat door 3-5 mannetjes tegelijk. Agressie tegen soortgenoten richtte zich vaak tegen een vogel van hetzelfde geslacht: dus vrouw tegen vrouw (vooral bij het nest), man tegen man. (rjwiacek@poczta.onet.pl).

Wright P.M. 2005. Merlins of the south-east Yorkshire Dales. Tarnmoor Publications, Skipton. 100 pp. Ingenaaid. Euro 16.65.

Dit boek borduurt voort op de pionierende studie van William Rowan (begin 20ste eeuw) in de Yorkshire Dales. Net als de studie van McElheron (zie hierboven) is het deels een kwalitatieve beschrijving van gebied en bewoners, maar Wright heeft ook kwantitatief gewerkt (legsel- en broedselgrootte, vangen en merken van oudervogels met transponders, gebruik van nestlocaties, voedsel), gegevens die achterin zijn samengevat in tabellen. Hierdoor is dit boek ook een samenvatting van onderzoek, en als zodanig goed bruikbaar ter vergelijking met andere studies. Deze populatie bestaat uit grondbroeders. Eerstejaars mannetjes gingen niet tot broeden over (al wist eentje een territorium te veroveren), maar dat werd wel bij drie vrouwtjes geconstateerd. Vrouwtjes vestigen zich verder van de geboorteplaats (gemiddeld 58 km) dan mannetjes (31 km). De minimumleeftijd waarop Smellekens voor het laatst werden gevangen of afgelezen varieerde van 4 jaar voor mannetjes tot 7 jaar voor vrouwtjes.

Yom-Tov Y. & Yom-Tov S. 2006. Decrease in body size of Danish goshawks during the twentieth century. Journal of Ornithology 147: 644-647.

Aan de hand van balgen (opgestopte lijken), verzameld in Denemarken tussen 1854 en 1998, werd bij Haviken gekeken of er een systematische verandering in grootte was opgetreden (waarvoor de literatuur, bij een reeks van soorten, duidelijke aanwijzingen biedt). Dat was het geval. Er werd onderscheid gemaakt naar adult-onvolwassen en man-vrouw. Na 1979 waren de vleugellengtes korter (bij vrouwen sterker dan bij mannen), onvolwassen vogels hadden een kleinere snavel, en onvolwassen vrouwen hadden kortere tarsus. Over de gehele periode waren de vogels kleiner geworden, en dit was het sterkst voor vrouwen en onvolwassen vogels. Omdat de mate van verandering in grootte verschilde naar geslacht en leeftijd gaan de auteurs ervan uit dat de verandering voornamelijk op conto komt van een structurele verandering in voedselbeschikbaarheid (al hebben ze daar geen gegevens over). We weten dat vrouwen gemiddeld grotere prooien pakken. Mocht bovenstaande kloppen, zou je verwachten dat ze in de loop van de 20ste eeuw – noodgedwongen – op verhoudingsgewijs kleinere prooien zijn gaan jagen. Voor dat laatste pleiten de gegevens in Nederland (zie Rutz & Bijlsma 2006, in De Takkeling 14: 266-268) (yomtov@post.tau.ac.il).

Zachos F.E. & Schmölcke U. 2006. Archaeozoological records and distribution history of the osprey (*Pandion haliaetus*) in Central Europe. J. Ornithol. 147: 565-568.

Een overzicht van de vondsten uit het Holoceen maakt duidelijk dat de Visarend ongeveer 10.000 jaar geleden Centraal-Europa is binnengekomen. In de periode

9000-5000 voor Christus moet de soort al algemeen zijn geweest in de zuidwestelijke Baltische regio, mogelijk ook in Zwitserland. In de rest van de regio echter nog schaars. In de daaropvolgende 4000 jaar, tot aan de Middeleeuwen, ontbreken vondsten geheel. In de 19de en vroege 20ste eeuw koloniseerden Visarenden NO-Duitsland opnieuw, met kolonie-achtige dichtheden. Door rabiate vervolging, later nog versterkt door het gebruik van landbouwbestrijdingsmiddelen, stortte de populatie in de loop van de 20ste eeuw in, totdat recent herstel optrad. (fzachos@ifh.uni-kiel.de).

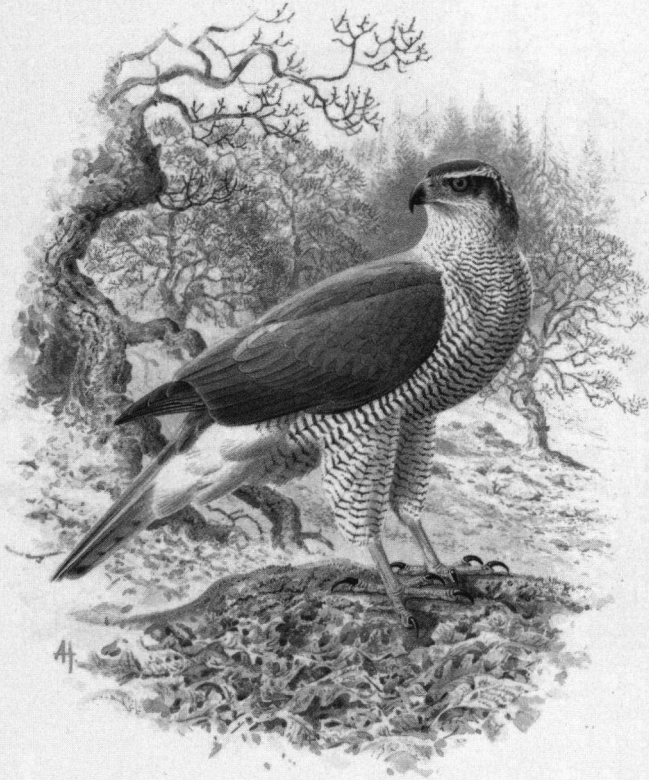
Zuberogoitia I., Martínez J.E., Martínez J.A., Zabala J., Calvo J.F., Castillo I. & Azkona A. 2006. Influence of management practices on nest site habitat selection, breeding and diet of the common buzzard *Buteo buteo* in two different areas of Spain. *Ardeola* 53: 83-98.

Invloed van bosbeheer op twee standvogelpopulaties Buizerds werd onderzocht in Noord- (Bizkaia) en Zuid-Spanje (Murcia). Dichtheid in Bizkaia was 45 territoria/100 km², tegen 8/100 km² in Murcia. Aantal uitvliegende per succesvol paar resp. 1.72 en 2.0. Buizerds in Noord-Spanje vraten vooral kleine prooien, die in Zuid-Spanje middelgrote. Intensief beheer in Noord-Spanje deed de Buizerds kiezen voor de oudere opstanden, onafhankelijk van de grootte van het bosgebied. In Zuid-Spanje leidde het bosbeheer tot uniforme opstanden naalddhout, waarin Buizerds de oudere stukken kozen, ver weg van de bosrand. In beide gebieden leken Buizerds menselijke verstoring zoveel mogelijk te vermijden. Het verschil in dichtheid wordt veroorzaakt door verschillen in voedselaanbod, op zijn beurt deels afhankelijk van het gevoerde bosbeheer.

T & A D POYSER

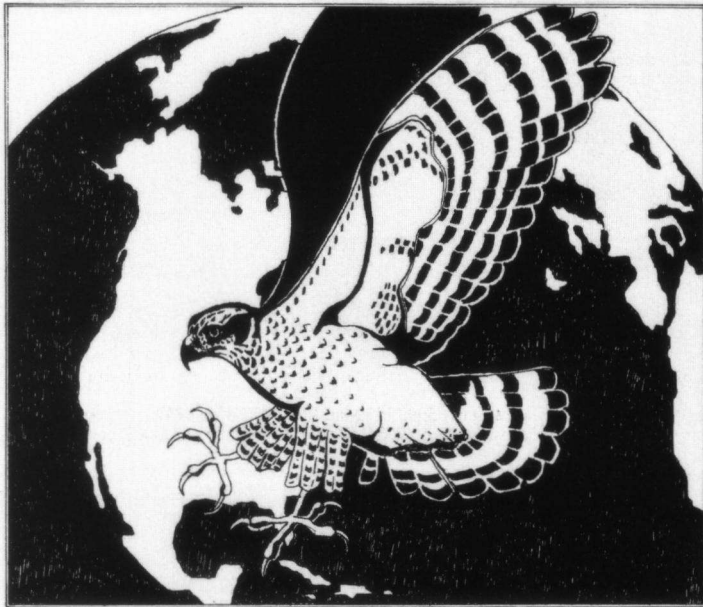
The Goshawk

ROBERT KENWARD

THE NORTHERN GOSHAWK: A TECHNICAL ASSESSMENT OF ITS STATUS, ECOLOGY, AND MANAGEMENT

MICHAEL L. MORRISON, EDITOR

Studies in Avian Biology No. 31
A Publication of the Cooper Ornithological Society